

gyat, de helyi tantervünk elkészült már a negyedik osztály számára, sőt dolgozunk a felső tagozatén is.

Eddigi munkánk eredményességét nemcsak a tájékozódó felméréseink igazolják, hanem az a tény is, hogy ezek a gyerekek otthonosan mozognak az iskolai könyvtárban, bátran le mernek ülni a számítógéphez, és nemcsak játék céljára használják annak programjait, hanem ismeretszerzésre is: könyvek kikeresése szerző vagy cím alapján, meghívó szerkesztése stb.

A mindennapi életből szerzett informatikai jellegű tapasztalataikat az iskolai tevékenykedtetés során sikerült kiegészítenünk olyan ismeretekkel, amelyek segítik őket a biztonságos és kulturált információszerzésben, elősegítve ezzel személyiségük sokoldalú fejlődését és azt, hogy a tanulás esetleg negatív képzete pozitívvá váljék, s erősítve bennük az önművelés igényét amely az iskolából kilépve is megmarad tanulóinkban.

PALÁGYINÉ RUZS-MOLNÁR KATALIN

A könyv és az olvasás

Az információs kultúra fejlesztése

A könyvnyomtatás feltalálása *Johannes Gensfleisch Gutenberg* nevéhez fűződik. Az 1450-es években öntőkészüléket szerkesztett, melynek segítségével szétszedhető és tetszőlegesen összerakható, többször felhasználható ólombetűket öntött. A betűket egymás mellé helyezte (szedte), ezáltal szavakat, mondatokat, oldalakat alakított ki, a papírlapot a befestékezett betűkre szorította. Gutenbergről kevés adat maradt fenn, de munkásságával beírta nevét a művelődés történetébe.

A könyvnyomtatás Magyarországon

Magyarországon először *Hess András* nyomtatott könyvet 1473-ban, címe Magyarok Krónikája. 1537-ben *Sylvester János* Sárvár melletti nyomdájában készült el az első magyar nyelven nyomtatott könyv. 1650-től 1702-ig élt európai hírű tipográfusunk, *Misztófalusi Kis Miklós*. 1780-ban jelent meg az első magyar nyelvű hírlap, a Magyar Hírmondó.

A 19. század legjelentősebb nyomdatechnikai újításai a papírgyártógép, a rotációs gép, a Kőnig-féle gyorsajtó. A találmányok segítségével az információk áradata zúdul az olvasókra, s a 20. század problémáját már nem is az információhoz való hozzájutás, hanem az abban való eligazodás jelenti.

Illik tudni!

Néhány fontos nyomdatörténeti adat:

1450: Gutenberg feltalálja a könyvnyomtatást.

1455: Gutenberg befejezi a 42 soros Biblia nyomtatását Mainzban.

1471: Budára érkezik *Mátyás király* meghívására Hess András nyomdász.

1473: Hess András kinyomtatja Magyarországon az első könyvet, a Magyarok Krónikáját (*Chronica Hungarorum*).

1541: A Sárvár melletti nyomdában elkészül az első magyar nyelven nyomtatott mű, Sylvester János Új Testamentum című bibliafordítása.

1780: Az első magyar nyelvű „folyóirat”, a Magyar Hírmondó megjelenése.

1797: *Senefelder* feltalálja a síknyomtatást.

1904: *Rubel*, amerikai gépmester felfedezi az ofszetnyomtatást.

Amíg a kéziratból könyv lesz

Egy-egy szép könyv kézbevételekor bizony nem gondolunk arra, hogy hány ember munkájának köszönhető az eredmény.

A szerző által megírt kézirat alapján a kiadó megvásárolja a könyv kiadásának jogát. A kiadó lektoráltatja a kéziratot, nyomtatásra előkészíti, és továbbítja a nyomdának.

Az így előkészített szöveg első nyomdai munkálata – a szövegszerkesztő megjelenéséig és elterjedéséig – a nyomóforma készítése. Ha szükség van illusztrációra, a sokszorosításhoz klisé vagy nyomólemez is kell készíteni. Ezek után kezdődhet a könyv nyomtatása, majd a legvégső, befejező művelet, a könyvkötés.

A kész könyv a könyvkereskedők segítségével jut el az olvasókhöz.

Feladatok:

1. A Larousse diákenciklopédia segítségével (152-153. p.) tekintsd át a könyvkészítés folyamatát! Írd le az egyes lépéseket!

2. Ha teheted, vegyél részt nyomdai üzemlátogatáson! Jegyezd fel, milyen nyomtatványokat készítenek, milyen nyomtatási eljárásokkal dolgoznak!

3. Nézz utána, mi a jelentése a következő szavaknak:

lektor

tipográfus

tipografálás

kolofon

korrektor

tördelés

klisé

előzéklap.

4. Nézz meg néhány könyvet, és keresd meg bennük a kiadó nevét!

5. Keress a könyveid között az alább említett kiadók által megjelentetett könyveket!

Akadémiai Kiadó

Corvina Kiadó

Európa Kiadó

Helikon Kiadó

Magvető Kiadó

Móra Könyvkiadó

Tankönyvkiadó.

6. Gyakran értesülünk új kiadók alapításáról. Ha ismersz ilyent, írd fel a nevét (nevüket)!

A könyv ünnepei

Évenként néhány alkalommal az átlagosnál többet beszélünk a könyvekről. Például minden év decemberének első felében tartják a gyermekkönyvhét rendezvénysorozatát. Ilyenkor író-olvasó találkozók is merkedhetnek meg a gyerekek kedvelt írókkal, költőkkel. Ha teheted, vegyél részt ilyen rendezvényen!

József Attila születésnapja tiszteletére minden év április 11-én ünnepli az ország a költészet napját. Ezt követi júniusban az ünnepi könyvhét. A könyvkiadók erre az időpontra időzítik legszebb, legjelentősebb kiadványaik megjelentetését. Erre az alkalomra adják ki az előző év legsikeresebb szépirodalmi alkotásait tartalmazó antológiákat.

1. Egészítsd ki:

a) Az ünnepi könyvhétre megjelentetett antológiák közül a verseket a ... című tartalmazza;

b) a novellák a ..... címűben vannak;

c) a drámák pedig a ..... címűben találhatók.

2. Ismersz még országos „könyves” rendezvényeket?

3. A 8. osztályosok számára készült Irodalmi olvasókönyv 250. oldalán található szöveg alapján, vagy egy általad választott kézikönyv segítségével határozd meg, hogy mi:

a) az antológia,

b) az almanach,

c) a zsebkönyv.

A könyvtárak fajtái

„A könyvtárak sorsa az országok sorsa: virágzanak a béke és a fellendülés éveiben, de a válságos időknek már az első szele is eléri őket, a háború tűzcsóvái meg többnyire rájuk hullanak elsőként. A magyarság vérzivataros történelme során így hamvadtakpusztultak el a középkor gazdag egyházi és világi könyvesházai, így szóródott szét Mátyás király csodálatos könyvtára, a Bibliotheca Corviniana, később pedig így semmisült meg a török hódoltság terület csaknem valamennyi papi és világi könyvgyűjteménye. A reformáció és az ellenreformáció eszméit terjesztő türelmetlen hittérítői mozgalom is alaposan megtizedelte állományukat. Mindezen okokból a magyar könyvtári kultúra fellendülését és széles körű kibontakozását csak a 18. század békésebb évtizedeitől számíthatjuk, s a ránk maradt szép könyvtáráépületeket a felvilágosodás, illetve a reformkor időszakának köszönhetjük. Ekkor emelték azokat a könyvesházakat, amelyek ma is díszei a magyar építészetnek, őrzői és foglalatjai tudományunk kincseinek, bizonyosságai kultúránk folytonosságának.” (Gerő Gyula: Szép magyar könyvtárak. Hangosított diasorozat. Budapest, 1988.)

Ma már minden iskolában működik könyvtár. Tagjai az iskola tanulói, tanárai, dolgozói lehetnek. Ezek a sajátos magyar rendszernek megfelelően az iskolai könyvtári hálózathoz tartoznak. Nagyobb üzemeknek, gyáraknak, kutatóintézeteknek stb. szintén van könyvtáruk. Ezek állománya szorosan kapcsolódik szakterületük tudományához.

1. Ha ismersz ilyent, írd le a nevét!

A falvakban, városokban a települések önkormányzatai a lakosság számára is működtetnek közművelődési könyvtárakat. A megyeszékhelyeken működnek a megyei könyvtárak.

2. A településeken működő könyvtár

- a) típusa (községi, városi, megyei),
- b) elnevezése.

3. A megyeszékhelyeden működő megyei könyvtár

- a) neve,
- b) címe.

4. Látogassatok el ide osztályfőnökökötökkel vagy a magyartanárokkal! Ismerkedjétek meg a könyvtár szolgáltatásaival!

- a) Mekkora a könyvállománya?
- b) Milyen katalógusai vannak?
- c) Hányféle időszaki kiadványt gyűjt?
- d) Milyen típusú dokumentumokat gyűjt a könyveken kívül?
- e) Milyen kölcsönzési nyilvántartása van? Számítógépes? Tasakos? Egyéb?
- f) Hány könyvet lehet egyszerre kikölcsönözni?
- g) Mennyi időre?

Magyarország legnagyobb könyvtára az Országos Széchényi Könyvtár, a nemzeti könyvtárunk. 1802-ben alapította *Széchényi Ferenc*. 1847-ig a Magyar Nemzeti Múzeum keretében működött, majd önállóvá válása után a Múzeum körútra költözött. 1985-ben a budai Várban kapott méltó elhelyezést. Legfőbb feladatai:

- magyar vonatkozású anyagok gyűjtése;
- nemzeti bibliográfia szerkesztése;
- Magyarországról szóló anyag gyűjtése;
- köteles példányok gyűjtése.

Leghíresebb ritkaságai:

- az 1473-ban Hess András által nyomtatott *Chronica Hungarorum*;
- az első magyar nyelven nyomtatott mű, Sylvester János Új Testamentumának fordítása;
- a Halotti beszédet tartalmazó Pray-kódex;
- az Ómagyar Mária-siralmat tartalmazó Sermones-kódex.

Hogy milyenek voltak a régi könyvtárak és milyenek a maiak, azt ismerjük. De milyen könyvtárak lesz öt, húsz vagy száz év múlva?

Az biztos, hogy a számítógépek átveszik az információátvitel és visszakeresés feladatát. A katalóguscédulák helyett a számítógépek adnak felvilágosítást.

Lehet, hogy papír már nem is lesz, helyette a komputer képernyőjén „lapozunk”.

Hogy így lesz-e? Erre majd választ ad a jövő.

Útravaló

Az általános iskola befejezésével megszűnik kapcsolatod a jól megismert iskolai könyvtárral, de a következő iskoládban is szeretettel vár a könyvtár és benne a könyv! Búcsúzóul figyelmedbe ajánlom *Kosztolányi Dezső* szavait:

„*Levél a könyvről*

Nem tanítani akarok, csak vallani, hogy milyen viszonyban vagyok a könyvvel. Nem dicsérem. Prédikálni sem fogok róla oktató modorban. Mindez céltalan volna. Amennyiben vonzódol a könyvhöz, csak olyasmit ismételnék, amit nélkülem is tudsz, amennyiben idegenkedsz tőle, semmiféle rábeszélésre nem hajlanál. A könyvet nem lehet megszerettetni, mint valami tárgyat, valami portékát. Csak tok ez, melybe valami be van zárva. A tartalmát kellene megszerettetnem, az éterrezgéseit, a szellemet, amelyből a könyv létrejött. Ehhez kevés pár perc. Kevés egy emberélet is. Aztán félve tekintek magam köré is. Ez a század az újdonságok, a felfedezések, a találmányok százada. Viszont a könyv felfedezésnek ósdi, találmánynak túlon túl egyszerű és régi, mint a halottak csontjai. (...) De tudom, hogy a könyv nem divatcikk ma, s a jelen már egyebet bámul.

Ennek a Gutenbergje *Marconi* és *Edison*, *Blériot* és *Lindbergh*. Inkább nézi a könyvet a mozi képeiben, inkább hallgatja a könyvet a rádió hangszórójából, amely az emberi hangot mindenütt jelenlévővé teszi. Inkább kilométerekkel és mérföldekkel viaskodik. Nincsenek többé távolságok. Ázsia, Amerika és Ausztrália egyforma közel van hozzánk. Repülőgépen, léghajón sétálunk át egyik világrészről a másikba, gépkocsikkal szeljük át a glóbuszt. Ez nem kicsinyítendő vívmány. Úgy látszik, lebírtuk egyik ősi ellenségünket, a teret. Az emberiség részegen és megbűvölten vágat előre a földön, vízen, levegőben; tudja, hogy még mindig nem érkezett el a végső határig, hogy a gépek, amelyek a képet és hangot közvetítik, még mindig tökéletesülhetnek, a közlekedőeszközök még mindig gyorsulhatnak, az iram még mindig szédületesebb lehet. Egyszer azonban ennek is vége szakad. Akkor az emberiség egy kicsit megdöbben. Ekkor majd magábaszáll, s tűnődik útjáról, rendeltetéséről. És választ is keres a kérdésre paragon hagyott, elkérgesedett lelkében. De egyelőre nem talál. Erre felel majd a könyv.”

Kosztolányi Dezső (1885-1936)

„*Óh, ne mondjátok azt, hogy a Könyv nem kell,
hogy a Könyvnél több az Élet és az Ember:
mert a Könyv is Élet, mint az ember -
így él: emberben a könyv, s a Könyvben az Ember.*”

Babits Mihály (1883-1941)

„...a könyvek száma végtelen, a te éveid pedig végesek: s óráidat s napjaidat oly sok egyéb foglalatosság kívánja magának. Mint az üres beszédű társalkodót, úgy kerüld a tartalmatlan könyvet!”

Kölcsey Ferenc (1790-1838)

*Részlet Az információs kultúra fejlesztése (Segédeszköz és feladatgyűjtemény 8-14 éves tanulóknak a könyvtárhasználat gyakorlásához és egyéb információhordozók kezelésének gyakorlatához) címmel a PSzM Programirodának kiadásában megjelenő kötetből.